

Bok, bröd och minnessten – kontinuitet och förändring genom och bortom det etniska minnet

*Unga kvinnors
etniska identitet formas
dynamiskt i en sammanfogning av olika element i det
etniska minnets repertoar och de framtida erfarenheterna
i migrationens diaspora. Hur utvecklar unga kvinnor ett fotfäste
i det vardagliga livets sociala rum genom sådana
sammanfogningar?*

Ungdomar i multietniska livsmiljöer lever i en ständig och nära kontakt med det vardagliga livets kulturella mångfald. Skilda kulturella livselement bryts mot varandra, korsas och blandas, och nya identiteter utvecklas. Bakom de individuella livshistorier som längre fram återges framträder ett gemensamt mönster. I hög grad tycks det handla om en strävan, bland unga människor med invandrarbakgrund, efter att åter skapa och identifiera ett ursprungssammanhang och att upprätthålla en kontinuitet mellan förr och nu som är nära relaterad till behovet av förankring. Känslan av ett identitetsmässigt utanförskap och sökandet efter en sociokulturell hemhörighet präglar ungdomars identitetsarbete i multietniska samhällen. Det återkommande i deras livsberättelser är olika försök till en slags "resa hem" och att "make home from home", som Phil Cohen på ett närmast oöversättbart vis har uttryckt det.¹ Identitetsarbete handlar ofta om att söka sin hemvist och självklara eller naturliga tillhörighet.

Minnesbilder och uppbrott

Intresset för och betydelsen av de metaforer som har med hem och resa hem att göra har

allt oftare kommit att uppmärksammas i forskning om etnicitet, identitet och sociala relationer i det moderna samhället.² Vad som har kommit att understrykas är att det förgångnas revitalisering i nuet, anknytningen till och återskapandet av "traditionen", i grunden snarare är något nyskapat än "äkta" och något som i hög grad verkar genom ett symbolskapande och en omtolkning av historien till en slags mytkonstruktion.³ Vad man kan kalla det etniska minnet spelar i detta sammanhang en viktig roll, inte minst när det gäller personliga livsprojekt och individuella val i skilda livssituationer. Det etniska minnet förbinder dock det förflutna med det samtida på ett inte omedelbart eller enkelt sätt. Mötet med det förgångna handlar som regel om att på olika sätt brottas med "spöken" i nuet och traditionens begränsande betydelse, vilket inte minst kommer till uttryck i generationsrelationer.⁴

Migranternas livsvillkor präglas av uppbrottet från förflutna livsmiljöer och leder inte så sällan till nostalgiska känslor, vilka som regel uttrycks genom minnesbilder från utvandringsplatsens hem och hus. Det som har lämnats "där borta" tenderar att idealiseras och förestelna i ett slags längtans grepp, förstärkt av tillvarons utanförskap, osäkerheter och oviss-

het. Den saknade, mer eller mindre "inbillade", gamla världen blir metaforiskt omskriven så att den fortfarande kan ge en efterlängtd trygghet. Invandrare är till en början osäkra och ovissa, ofta isolerade från det omgivande samhället. Betydelsen av kontinuitet, att hålla sig kvar vid det gamla, spelar en viktig roll. Strävan efter att hålla familjen, den etniska gruppen och gemenskapen samlad i det nya landet upplevs som central, men är på sikt ett konfliktfyllt projekt. Spänningar uppstår snart på flera plan och i flera dimensioner, vilket visar sig så snart som integrationen i det omgivande samhällets sociala och kulturella sammanhang tar vid.

"Invandrarungdomars" uttalat ambivalenta position i ett kulturellt skymningsland påverkar deras identitetsarbete. Deras egna, och inte minst föräldrarnas, ofta marginaliserade position i den samhällseliga arbetsdelningen är av stor betydelse för det etniska minnets karaktär och roll. Föräldragenerationen kan låsa sig fast vid drömmen om landet och hemmet där borta, med en idealiserande innebörd som lätt leder till inte bara kontrastiva utan också negativa projektioner gentemot det omgivande samhället. Vad man kan kalla "etnoromantik" är inte ovanlig, särskilt i föräldragenerationen. Genom att anknyta till gamla och nya fiendskaper i hemländerna uppstår inte så sällan rigiditet och intolerans, i vars namn gränser markeras och hinder reses. Men ungdomar söker sig ändå ett liv under nya livsvillkor som tenderar att överskrida dessa gränsdragningar; genom och bortom det etniska minnet.

Ungas identitetsarbete

Ungdomar försöker få fotfäste i det vardagliga livets sociala rum. Deras identitet formas och handlingsval, drömmar och visioner utvecklas inom ramen för en spänning mellan det som har varit och det som är. "Traditionens" roll i sammanhanget är komplex och tar sig både direkta och indirekta uttryck. Maxine Hong Kingstons självbiografi återspeglar denna typ av identitetsarbete på ett upplysningsfullt sätt.⁷ Hon beskriver sig själv som en "krigarkvinna".

Hennes vuxenblivande gestaltas i självbiografien som ett krigande med barndomens vålnader, vilka följt med till USA med de invandrade föräldrarna och släkten. Hennes identitetsarbete påverkades av traditionens innebörd, hur den kom att bearbetas och omtolkas i ljuset av samtida erfarenheter, preferenser, möjligheter och hinder.⁸ Även Marshall Berman diskuterar det förgångnas närvaro i nuet.⁹ Han illustrerar "det moderna etniska medvetandet" med Kingstons självbiografi som exempel. Det moderna etniska medvetandet uttrycker hos honom en reflexiv förbindelse av tid och rum. Den moderna etniska identiteten formas dynamiskt i en sammanfogning av olika element i det etniska minnets repertoar och de moderna erfarenheterna i migrationens diaspora. I medvetande- och identitetskapandets konfliktfyllda processer urladdas starka energier. Uppgörörelsen med både gamla och nya antagonismer framtvingar framväxten av sammansatta kulturella identiteter som, i linje med Berman, representerar kreativa och konstruktiva svar på det moderna medvetandets kris i allmänhet. Berman hävdar att etniska ungdomar, såsom "hotade av klyvning och upplösning i ett dussin olika riktningar", uppvisar en stor djärvhet och fantasi när det gäller att "förvandla upplösning till en ny form av ordning".⁸

Genom att det etniska minnet konstruerar en ny meningsfullhet skapas en ny ordning ur den upplösta kontinuitetens oordning. Identiteten byggs av symboliska tillgångar och ett nytt hem och en ny känsla av hemmastaddhet skapas. Brottandet med traditionen och historien förlöser en ny slags självorientering och en ny förankring i tid och rum.⁹ Avslutningsvis återknyter jag till frågan om samspelet mellan etniskt minne och identitetsarbete genom att hänvisa till Boelhowers diskussion om identitetsarbete under multietniska villkor.¹⁰

Innan dess skall tre unga kvinnor komma till tals, vilka alla illustrerar det moderna identitetsarbetets komplexiteter. Det gemensamma är att de – som unga, kvinnor och tillhörande etniska minoriteter – ställs inför en rad gemensamma ambivalenser. De relaterar medvetet till det förgångna, försöker förbinda tid och rum och är aktivt indragna i de kultu-

rella och sociala konflikter som är typiska för det moderna identitetsarbetets kamp för att bli hemmastadd. "Minorisering" och marginalisering leder till en rad skilda spänningsförhållanden och konflikter.¹¹ Kombinationen av ungdom, kön och etnicitet gör dessa särskilt uttalade och laddade¹², vilket klart kommer till uttryck i följande livsberättelser. För dessa unga kvinnor handlar det om att kunna förena ett splittrat livs olika fragment. Men framförallt handlar det om att bryta mot barriärer – både kulturella, sociala, generations- och könsmissiga förstelningar – så att den kvinnliga identitetsutvecklingens ramar, jämlikhetens och den individuella frihetens begränsade innebörder, skall kunna vidgas.

*Hanna, Boken
och det
egna livet*

Hanna är en liten 20-åring, iklädd snäva jeans och till hälften insvept i ett hav av långt svartlockigt hår. Hon sitter rakryggad framför mig och pratar om den syrianska kulturen med en intensitet som stegras i takt med att hennes redan från början stora svarta ögon vidgas ännu mer. Hannas egentliga namn betyder Vit Sten.

Vita Stenen startar sin berättelse i minnena från den turkisk-syrianska landsbygden. Där har hon själv, som mycket liten, varit vallflicka med uppgift att ansvarsfullt vaka över familjens killingar. Idag, i sökandet efter en egen väg "hem" i det svenska samhället, är det ett annat slags flockbeteende som påverkar Hannas liv och identitetsarbete. Det landskap som hennes kulturella färd passerar genom tycks i stor utsträckning bestå av en mer eller mindre ogenomtränglig eller svårforcerad terräng.

"En gång i tiden bodde föräldrarna i ett hus i ett annat land. Men nu är varken huset eller landet längre deras." Ungefär på detta sätt startar många invandrare sina berättelser. "Huset" har en symbolisk betydelse, som något att vara förankrad och hemmastadd i. Förreställningen om "huset" och dess betydelse spelar en viktig roll för hur generationsrelationerna utvecklas, för kontinuitet, men också för klyftor och konflikter. I begynnelsen var

alltså hus och hem. För att dessa skall kunna få sin betydelse måste de återses och relateras till tiden efter utvandringen. Hanna berättar: "Jag var där, i Turkiet, i somras och såg mitt hus. Men är det mitt? Kurder kan ta det. Turkar också. Man kan inte ha 'papper' (ägarbevis) på egendom. Ingen kräver heller 'papper' om man övertar det. Jag kan inte vara säker på att det är mitt. Jord, hus och land är tillfälliga och osäkra 'egendomar'."

Assyrier eller syrianer utgör en blandning av olika etniska grupper, som skingrades efter det assyriska rikets fall. Den etniska identitetens rötter är gåtfulla och sträcker sig ett par tusen år tillbaka i tiden. Genom den kristna kyrkan, de heliga texterna och det gemensamma språket, har assyrierna under seklernas gång blivit ett folk, men utan någon egen statsbildning i Främre Orienten. Det finns inget land. Den heliga Boken (syrianska bibeln) är det enda som upprätthåller en fast förbindelse med ursprunget. "Därför håller man fast vid kyrkoböckerna som ett stycke fast historia", säger Hanna.

Boken är ett laddat fenomen i Hannas liv. Hennes föräldrar och andra assyrier i Sverige håller sig fast vid Boken och sin historia på ett sätt som gör det hela problematiskt. Hanna bekymrar sig för, som hon säger, att "det tycks vara lättare att demonstrera sin kulturella tillhörighet på ytan än på djupet".

*Att klargöra
och att ifrågasätta*

För en ung kvinna som Hanna blir det komplicerat att samtidigt uppleva sin kulturella tillhörighet som viktig och värdefull, och att å andra sidan uppfatta dess, vad Hanna kallar, "ytkultur" som instrumentell, förtryckande eller till och med exkluderande. Hanna pendlar mellan å ena sidan en frän kritik av sin etniska grupp som ifrågasätter henne som "äkta syrian" och å andra sidan en extrem demonstration av sin egen etniska tillhörighet. "Jag har hamnat i det värsta läget, blivit nationalist och håller på det syrianska sättet strängare än de flesta. Men man ser mig inte som en riktig syrian", konstaterar Hanna. Kanske är det just på grund av att hon har blivit en slags tradi-

tionens förkunnare som hon också har blivit dess hot.

"De 'riktiga' syrianerna klär sig som syriener för att visa sin identitet. Men jag tänker syrianskt", säger Hanna. Hon, som har studerat, lyfter fram de "sanna" rötterna och innebördena. Dessa vrider och vänder hon på inför andra syriener, och bemöts med tvivel och misstänksamhet. Som ung och kvinna utmanar Hanna mycket av det som i den vuxna världens "ytkultur" har blivit till "tradition". Hon bryter mot denna "tradition" genom att vilja klargöra och ifrågasätta. Hannas reflexiva tänkesätt och hur detta bemöts illustrerar en ambivalens som inte så sällan uppträder till följd av transkulturella möten; särskilt när de är expansivt utåtriktade och indragna i kreativa utvecklingsprocesser. Å ena sidan revitaliserar kulturella element som har med etnisk tillhörighet att göra. Å andra sidan spränger denna revitalisering sönder "traditionen" inifrån, så att säga. För Hanna yttrar sig den svåra kampen om att finna sitt eget liv i att försöka kryssa sig fram i ett mycket känsligt gränsland mellan anpassning och frigörelse och mellan möjligheter och begränsningar.

Hanna säger att hon är bekymrad över traditionens förfall, vilket till en början förvånar. Det är inte precis vad man väntar sig att få höra av en ung kvinna som bland syrianerna i Stockholm är känd för att vara en modern och framgångsrik student. "Traditionens förfall är att bra seder är i gungning, medan dåliga förstärks. Att tidigt gifta bort de unga tycks vara viktigare än vad man har lärt ungarna." Hanna menar att "dom (föräldrarna) håller hårt på fel sätt och har inte riktigt förstått att de är i Sverige".

Kampen om "självet"

"Det gamla är viktigt för fortlevnaden av folket och kulturen. Eftersom det inte fanns någon jord eller något land så fick kyrkoböckerna vara identiteten. Utan kyrkan skulle inte språket ha levt kvar. Det fanns i kyrkoböckerna. Men det kunde inte förändras genom ett levande skriftspråk." Hanna menar att det talade syrianska språket har förändrats och bli-

vit fattigare, parallellt med att det har frikopplats från ursprungs- och livssammanhangens kontinuitet. "Språket har levt i många hundra år som talspråk. Nu tror jag inte att det kan leva längre. Barnen glömmet. De talar svenska genom syrianska, och omvänt, men med fel ordföljd. Svenska är omvänt syrianska när det gäller ordföljd och blir som en tankeskugga. De tänker på svenska och pratar på syrianska." Eftersom de heliga texterna bara kan förmedlas på ett språk som är förstelnat fruktar och oroar sig Hanna för att "de", alltså syrianerna, kommer att förskansa sig bakom en kultur som saknar djup och därför bara förtrycker, bakom ett tomt bevarande av relikier där, som Hanna säger, "Boken bara blir ett stycke gammalt papper."

Hanna relaterar hela tiden det svenska till det syrianska och omvänt. Det är hennes sätt att ge saker och ting betydelse och skapa mening. Hon kom till Sverige när hon var i 6-årsåldern och har bott här sedan dess. "Utan Sverige skulle jag aldrig ha fått utbildning, fått veta så mycket och finna mig själv. I Turkiet skulle jag ha struntat i att bry mig om det syrianska. Där skulle jag ha levt som alla andra. Men här blev jag mig själv." För Hanna betyder "att bli sig själv" just att "undra, testa och veta". För egen del ser hon den svenska närvaron i tanken och i verkliga livet som en sorts befrielse i kampen om "självet". Men denna befrielse åtföljs av många funderingar, en oro och ett ansvar. "I Turkiet skulle jag inte känna sådant ansvar och oro. Här i Sverige finns många möjligheter och jag kräver mina rättigheter för att kunna bli mig själv med allt vad det betyder. I Turkiet skulle andra ta det ansvaret och inte jag själv." Att leva "spontant" och "traditionellt", utan att ifrågasätta eller veta vad olika saker betyder, är ingenting för Hanna. Hon måste brottas med traditionens "spöken", vilka måste nämnas, omnämnas och benämnas på ett nytt sätt om så är nödvändigt.¹³

Alternativa förståelser och förhållningssätt

För Hanna blev mötet med det svenska en utmaning och ett utvecklingssprång som stimulerade intresset för syriansk kulturell identi-

tet. Alla hade pratat om "den egna kulturen" – skolan, prästen och mamman – men "utan att klargöra". När det gäller föräldragenerationen så har faktiska och överdrivna kontraster till det svenska utgjort det viktiga elementet, menar Hanna. De har tenderat att kulturellt förskansa sig bakom ett bevarande av ritualer, vilket också har lett till konflikter, t.ex. mellan Hanna och hennes nära etniska omvärld, kring vad som egentligen är den egna "riktiga" kulturen. Mötet med det svenska har kommit att föranleda och utlösa alternativa förståelser och förhållningssätt mellan, men också inom, generationerna.

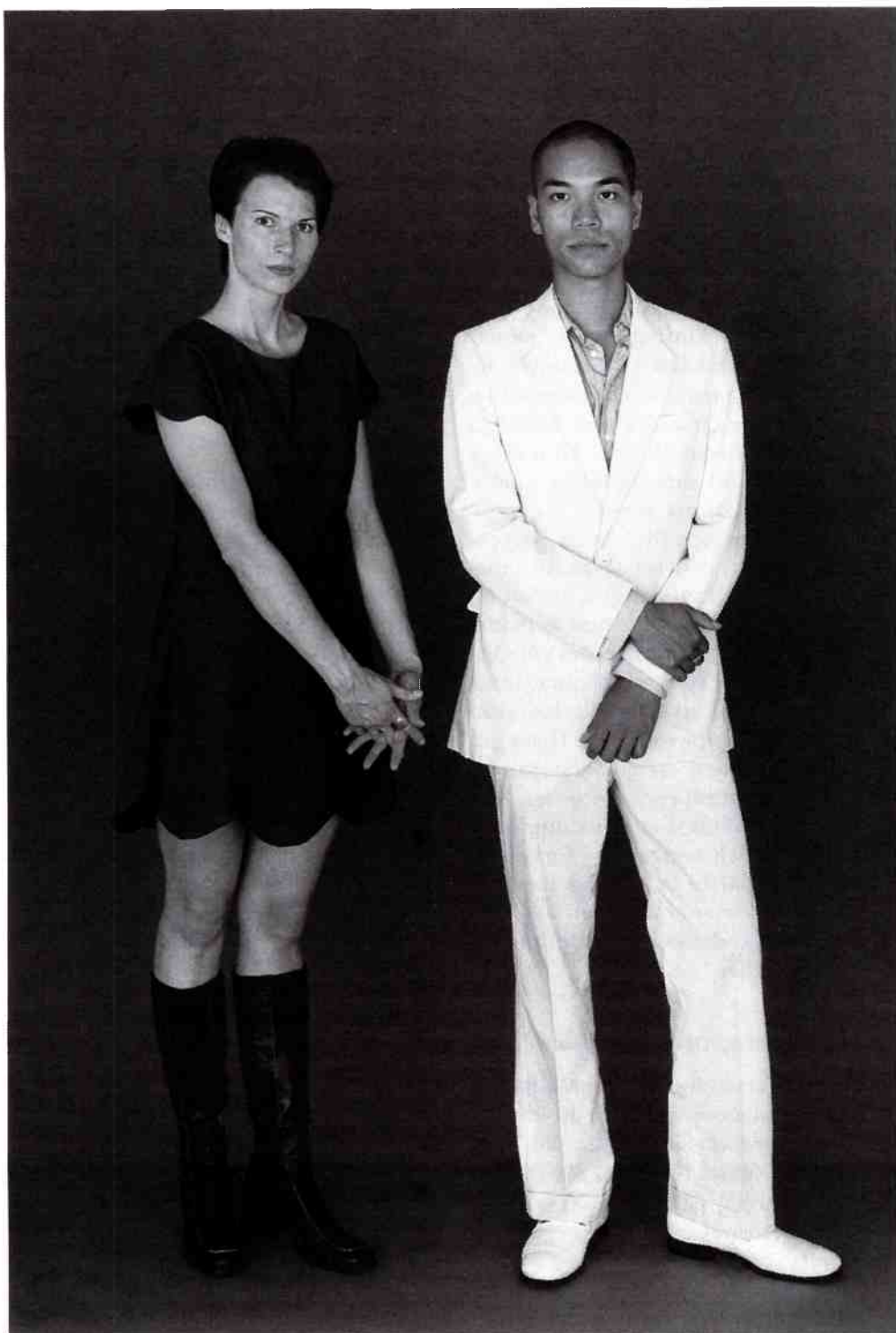
"De andra kan inte läsa och skriva (syrianska). Min utbildning ställer krav på att jag skall hjälpa de andra, att dom också skall komma att förstå hur dom är syrianer." När det gäller att vara syrian så skiljer sig situationen i Sverige från den i Turkiet, menar Hanna. Hon anser att föräldragenerationen här i Sverige har kommit att underhålla en försvarsstrategi som är "gammelmödig" och som fjättar. "I Sverige behöver man inte, som tidigare, försvara sitt liv med sin kultur som sköld mot en fientlig omvärld." Men föräldrarna känner sig hotade. "De håller tillbaka barnen från svenska kompisar. Deras egen värld är auktoritär och hierarkisk. Barn och föräldrar kan inte prata med varandra ömsesidigt. Allting bestäms uppifrån och ned." Föräldrarna tar inte ansvar för sina barn eftersom de "lever kvar i Turkiet", säger Hanna. Detta "bristande ansvar" handlar om att hårda band, som kanske var nödvändiga för sammanhållning och överlevnad förr i tiden, inte längre är motiverade. I samma utsträckning som de bara tillämpas för att hålla kvar kontakten med det förflutna för dess egen skull utgör de istället ett "brott mot samtiden", menar Hanna. Det hon efterlyser är en dialog och respekt för olika uppfattningar inom och över generationsgränserna.

"Jag säger inte att de skall glömma mat och bröllop", men "Du gör inte din dotter en tjänst genom att låta gifta bort henne för tidigt". Hanna fruktar att hon skall tvingas bli bortgift "för tidigt", för att det skall visas att hon trots sin utbildning inte har försvenskats. Detta säger hon omskrivet, genom hänvis-

ning till allmänna problem och utan att understryka det personliga. Detsamma gäller när hon beskriver den ansträngda relationen till föräldragenerationen. "Jag accepterar respekten för min pappa, mamma och de äldre. Med min pappa kan jag inte diskutera min syn på rätt och fel. Men om jag inte hade kunnat diskutera med min mamma heller, då skulle jag inte ha blivit så öppen. Och ändå är min mamma analfabet." Hanna pratar känsligt och med eftertanke om sina föräldrar, på ett sätt som tyder på att rollerna är ombytta. Det är Hanna som tar ett moget ansvar. Hon uppskattar sina föräldrar. De värnar om sina barn och ger kärlek på det enda sätt de kan. Hanna menar att man måste ha tålamod. De måste ges tid. "De måste respekteras för att en dialog skall kunna komma till stånd", säger hon.

Mot en kulturell syntes...

För att bli en "riktig" syrianska skulle Hanna behöva gifta sig tidigt. "Då skulle jag bli som alla andra. De som har gift sig tidigt och fått barn räknas helt och hållet som syrianer. Bara i och med detta. Men dom försvinner ju egentligen. Jag som kan mycket mera än de flesta räknas ändå inte som riktig. Men vad är jag då? Jag är det ändå mera än dom." Hanna strävar efter att vara en riktigare syrian än någon annan – för att kunna vara sig själv. Hon läser Boken och översätter den till sitt eget livs innebörder. Vägen tillbaka till rötterna ger traditionen en ny innebörd, och Hanna kommer i konflikt med en tradition som hon själv, som ung och kvinna, inte skall ifrågasätta. Unga människor med egen invandrabakgrund och erfarenhet av mångkulturella livsmiljöer har ett särskilt starkt uttalat behov av aktiv förankring, vilket innefattar ett behov av att förbinda och förändra, men först och främst att benämna. Kravet på ett eget deltagande i historien i denna mening är därför också fundamentalt för hur "det moderna etniska medvetendet" formas.¹⁴ Hanna kan bara ta sig ur konflikten med den invanda traditionen genom att utveckla en slags syntes eller synkretism. Hennes kulturella odysseé och identitetsarbete symboliserar med denna



Mette Tronvoll, *Carol Shadford, Christian Noel Nguyen* (Ur serien *Couples*), 1996. Fotografi 220 x 140 cm. Från utställningen "Portrett" på Museet for Samtidskunst i Oslo, hösten/vintern 1996/1997. Se recension på sid 127.

blandning något som är typiskt för det moderna etniska medvetandet.

Det finns inga andra böcker än de heliga texterna, konstaterar Hanna. Därför håller man fast vid dessa som ett stycke fast historia. Boken symboliserar identiteten, som i övrigt är i gungning. Orden i Boken har blivit till en del av Hanna själv. Men hennes mamma har inte kunnat svara på de frågor som hon ställt. Hanna säger att hon måste veta för att kunna ta ställning. Det naturliga hade varit om mamman hade kunnat svara, menar Hanna. Då hade ordet fått en personlig innebörd. Hanna fortsätter med kommentaren att om man inte får några svar, hur skall man då veta vilken betydelsen är? Hon söker orden och tilltron till sina föräldrar, sin familj och folkgrupp. Detta betyder att historien måste förankras och översättas, personligt och individuellt, och relateras till innebörder i ens eget liv. Hanna upptäcker att ett gemensamt språk saknas. När hon reflekterar och tar historien i besittning, det vill säga förankrar orden i sin egen verklighet, inser hon att hon håller på att bryta sig loss från den invanda traditionens tomgång. Detta ger upphov till en oro och ett ansvarstagande, som också leder fram till en slags syntes. "Jag vill att mina små syskon skall växa upp utan att vara splittrade och tvingas in i förlamande valsituationer. Därför behövs jag hemma. De måste bli både syriener och svenskar. Om de inte lär sig syrianska kommer de inte att lära sig svenska heller."

... och ett mångkulturellt "själv"

Innebörden av detta är inte bara språklig. Det tycks snarare handla om vikten av att lära sig vara sig själv; respektera sig själv för den man är och utvecklas vidare. Först om man kulturellt förfogar över sig själv kan tvångsmässig splittring och ett förnekande av ens egentliga mångkulturella själv undvikas.

Det förgångna är historien, mer eller mindre självupplevd. För Hannas del är farmor central i historien. "Jag har alltid tyckt att det var intressant att höra hur dom levde och tänkte, om och om igen. Senaste gången när jag var i Turkiet fick jag en chock när jag in-

såg hur farmor levde. Fattigt. Utedass. Och alla dricker från samma skopa. Det hade jag glömt bort sen jag kom till Sverige. När farmor kom till Sverige blev hon chockad, när hon såg hur vi lever. Hon tyckte väl att vi hade tappat reglerna och att det var ett ostyrat liv." Hanna vill studera vidare och engagera sig i minoritetsfolks rättigheter, biståndsfrågor, miljöfrågor och internationell politik. Hon vill "påverka världens ojämlika utveckling". Kanske kommer den gemensamma skopan då att få en ny innebörd och betydelse.

Leana, Brödet och gemenskapen

Farmor är den viktigaste personen i familjen också för Leana, med rötter i den armeniska diasporan. Det är farmors sagor som präglar minnena från hennes tidiga barndom.

"Farmor har berättat sagor för mig sedan jag föddes. Hon hittar på. Samma sagor med nya händelser, om och om igen. Hon lägger till nya bitar hela tiden. Det handlar om en hund- eller getmamma som letar efter sin unge med olika förvecklingar. Ungen är liksom borta. Mamman sätter sig i en stor aubergin, rullar sig liksom fram i den och söker sin unge. Hon frågar de andra djuren om de har sett ungen. Och de svarar att om de får en bit av hennes aubergin så skall de visa henne vägen till ungen. De ljuger. De vet inte var ungen är, men vill ha hennes mat. Farmor hittar på olika djur som alla säger samma sak, 'om jag får en bit så', fast på olika sätt. Till slut är det inte så mycket kvar av mammans aubergin. Hon möter till sist kråkan som säger: 'Du är så dum som litar på andra. Din unge sitter bakom tomten och väntar på dig'."

Sagorna handlar om hot och fattigdom, misstro mot "andra" och rädsla för att förlora varandra och sin egendom. De är också diasporans berättelser om förskingring och återförening. "Farmor ville lära mig att man inte skall lita på alla och att man inte skall vara lättlurad", säger Leana. Och det handlar om en mytologisk gemenskap och nödvändigheten av att lita på den egna folkgruppen. "Detta har jag lärt mig...", säger Leana, "...alltså detta

att vi alla är armenier, oavsett varifrån vi kommer". Leana fortsätter: "Jag måste tänka så. När jag var mindre undrade jag om det måste vara så. Men när jag blev äldre insåg jag att det var rätt det som de äldre sa och att det var så."

*Etnicitet, kultur,
enhet...*

Tar Leana, mer eller mindre automatiskt, sin etniska "egenart" för given, som en självklarhet? Eller är det bara på det retoriska planet? Varför behöll inte Leana sin undran och sina tvivel? Jag frågade Leana vad hon menade när hon sade att de äldre hade "rätt". Hon menar att den armeniska historien är viktig i sammanhanget. "När det var krig mellan turkar och armenier så drevs min familj på flykt och slakten blev splittrad. Vi (delar av familjen) kom till Iran. Vi har alltid behållit kultur och språk". Vad för sorts kultur, undrar jag. "Historier om allting som rör oss. Kristendom (ortodox), språket i skrift och tal, att vi inte har tagit emot det latinska alfabetet. Alltså vår stolthet. Detta är vår kultur som vi håller på, genom föräldrar och hemspråk." Jag fortsätter med att fråga vad det är som är armeniskt för Leana. Hon svarar med att rada upp kristna helger och ritualer. Särskilt markerar hon betydelsen av brödet, det livsnödvändiga, och dess fördelning i det genom historiens händelser hårt ansatta livet som krävt solidaritet i slakten och den etniska gruppen, speciellt när omvärlden har uppfattats som fientlig. Att dela det gemensamma brödet, genom olika ritualer, har samlat och stått som ett tecken för enhet inåt i gruppen och avgränsning utåt mot andra grupper.

"Armeniskt är så mycket. Jag vet inte riktigt. Religiösa seder. Påsken. Vinet som man dricker på rätt sätt. Mest är det brödbiten som måste ligga kvar i skålen när alla har druckit färdigt." Jag frågar vad som är så speciellt med vinet och brödet. Alla kristna har ju det. "Brödbiten är speciell", understryker Leana. "Brödet betyder samlad familj och släkt. För två månader sen dog farmor. Då upptäckte vi hur mycket slakten betyder för varandra. I sorgen. Alla deltog, kom på begravningen eller hörde av sig. Vi var en släkt."

*... och splittringens
olika dimensioner*

Släkt och folk står varandra nära. Leana menar att armenierna nu åter borde samlas när Armenien har blivit ett eget land. "Landet behöver hjälp. De som är splittrade behöver samlas. Ett eget land. Äntligen. Vi i den armeniska ungdomsföreningen lär oss vårt folks historia. Vi åker till Armenien till sommaren för att hjälpa till. Det är mest killar och äldre. De kan mer än vi. Men ungdom och flickor är också med." Leana minns inte så mycket från utvandringstidens turkiska Armenien. Nu åker hon årligen till den nya självständiga republiken Armenien för att ta del av den armeniska och för att utveckla sin armeniska identitet. "Men...", kommenterar Leana, "dom tar dig runt och visar bara allt det goda, inte hela verkligheten".

Leana, nu en 17-åring, kom till Sverige när hon var 4 år gammal, som ett av tre barn i en stor armenisk släktgrupp som utvandrat från Turkiet. Leana går på gymnasiet och planerar att bli hårfrisörskan och öppna eget. Hennes familj är som en vanlig liten svensk familj. Pappan har en liten kiosk och mamman jobbar på Konsum. Leana tycker om sin Stockholmsförort och känner sig hemma där. När det gäller svenska armenier så menar Leana att "dom som är splittrade behöver samlas". Att vara splittrad betyder för Leana att vara för sig själv och hon menar att splittring skall motverkas på alla plan. "Om man inte umgås med svenskar, så lär man sig inte språket. De som inte lär sig svenska är de som bara umgås med sina egna. Jag har valt att umgås med svenskar lika mycket som med alla andra. Vi skall inte splittras i små grupper. Då blir det bråk här." Det att vara splittrad har flera dimensioner och korsar det armeniska och svenska. På ett till synes paradoxalt sätt ser Leana den inåtvända armeniska gemenskapen som ett uttryck för splittring, samtidigt som gemenskapen med det svenska betyder att splittring motverkas. "Vi är i Sverige nu och har blivit olika armenierna i andra länder." Den långväga slakten som kom till farmors begravning konstaterade att "vi har blivit som svenskar". Leana fortsätter: "Vi blandar sven-

ska ord i språket och är inte längre vad vi tidigare var. De andra har blivit kvar mera i det armeniska. Vi har två olika liv, men vi håller av varandra mycket."

Att bli hemmastadd

"Vad har Sverige betytt för ditt liv?", frågar jag Leana. "Jag ser inte min framtid här i Sverige", svarar hon allvarligt och med blicken i fjärran. "Jag skulle gärna åka till Armenien." Jag undrar hur hennes "andra liv", det svenska, skulle trivas om hon bodde där. "Skulle det inte bli svårt?", frågar jag. "När jag var där sist var det inte så fritt", medger Leana. "Klädstilen, kompisarna och så'n't var inte som här. Det skulle jag sakna. Men i framtiden, kanske om 10-20 år, skulle jag vilja åka dit, kanske. För det känns speciellt där. Mitt eget land, där jag inte är utlänning. Man kan gå i affärerna och prata sitt eget språk." Det är inte Armenien i sig som lockar, utan snarare den känsla av en självklar tillhörighet som förknippas med Armenien. Hela historien om förskingring och splittring, med åtföljande känsla av osäkerhet och utanförskap, verkar aktivt i Leanas liv här och nu.

Det som Leana kallar för armeniernas "två olika liv" blir hos henne själv egentligen "två parallella liv", inlätade i varandra. Samtidigt som landet byggs där, mer eller mindre mytologiskt, så handlar det om att bli hemmastadd här. "Varför kan du inte se din framtid i Sverige?", undrar jag. "Jag sa inte att jag inte kan. Kanske skall jag det. Men Armenien är viktigt. Det har jag lärt mig sedan jag var liten. Jag måste tänka så." Tillvaron i en diaspora, eller känslan av förskingring och utanförskap, underblåser en strävan att hålla fast vid det förflutna, det mytologiska, och idén att återkomma eller att mötas igen. Leana underordnar sig också den kollektiva drömmen. Men när hon anknyter till sig själv och sitt liv i Sverige visar sig mycket av det som hon säger som närmast retoriskt. "Man tänker så, som en självklarhet, genom föräldrarna. De säger hela tiden 'vårt språk', 'vår kultur' och 'vårt land'. Om jag skulle utvandra? Vilket ord! Det vill jag inte. Vad jag skulle sakna mest? Kompisarna här och karnevalen." Tidigare umgicks Le-

ana med armenier, i armeniska föreningen. "Nu är det andra personer som är viktigare. Vänner och skolkamrater. Man kommer aldrig att få det livet där borta (i Armenien)." Idag är det Stockholm som gäller och de problem som ungdomar i allmänhet brottas med här och nu. "Vi behöver åka långt för att det skall hända nå't. Det borde ordnas flera aktiviteter för ungdomar här i förorten."

Vi sitter på cafeterian i förortens centrum. Utanför står en samling killar. De har jag sett stå där varje gång jag har passerat, som ett gatugång som markerar den lilla offentliga scenen. 'Jag störs inte av dom', säger Leana. "Det är kul att dom är här. Jag har aldrig utsatts för några tråkigheter." Leana har sedan hon börjat gymnasiet fått nya kompisar på olika håll. Världen utvidgas. "Alla är nyfikna. Mina klasskamrater frågar var man kommer ifrån. De vill veta hur det är här i förorten. De har inte vågat komma hit, eftersom de har hört så mycket om killar och slagsmål. Att om man bara går förbi förorten så kommer värstingar att slå en sönder och samman. Jag har sagt att det är fel, det om slagsmål. Det har jag aldrig varit med om. Även om det väl kan förekomma varsomhelst." Nu vågar Leanas kompisar besöka hennes förort. "Min kompis kommer hit varje dag. Först var jag hos henne, men sen hon kom hit första gången gör hon det jämt. Hon tycker att människorna här inte är så kalla som i hennes förort. Men utan att känna någon här skulle hon inte komma hit."

Kontinuitet och förändring

"Jag är armenier", säger Leana. Identiteten hänger samman med det symboliska, med gemenskap och lojalitet. I realiteten har hon dock införlivat det armeniska i sin "öppna värld". Liksom Hanna har Leana utvecklat en öppen etnisk identitet. Hon blandar och korsbefruktar, vilket exempelvis visar sig när hon berättar om sina egna framtidsplaner som kvinna. Det scenario hon föreställer sig är i grunden givet, men framtiden är samtidigt öppen för alla förvecklingar. "Armeniska mår är trogna. Fem procent otrogna. Jag skall gif-

ta mig med en armenier. Vi får gifta oss med andra, men det gör inte armeniska tjejer. Det har vi lärt oss av våra föräldrar. Det är svårt att gifta sig med män med andra seder och kultur. Det skall vara armenier." Samtidigt skall det vara "som i Sverige", säger Leana, vilket betyder "jämlighet, kamratskap och pengar". Leana fortsätter: "Jag skulle för det första vilja ha en man som samsas med mig om allting. Hålla mig till en man som inte är ute på kvällarna. Det är viktigt att ha ett bra liv, alltså pengar. Jag skall prata med barnen om allt tills dom blir äldre. Ta dag för dag tills dom kan stå på egna ben. Ibland saknar jag att föräldrarna inte har haft tid med mig att berätta om livet. Jag skall ha mera tid för barnen."

Kontinuitet och förändring, samtidigt och invävt i vartannat. I skuggan av och bortom sagans mytiska ramar och brödets gemenskap tar Leanas identitet och liv form, både i relation till det förflutna och till verkligheten här och nu. Samtidigt som hon berättar för mig om hur hon tänker sig sin framtid, tittar hon ut genom cafeterians fönster, noga observerande killgänget som är i färd med att prata med några förbipasserande flickor. En av killarna, som jag känner igen och som inte är armenier, vinkar till Leana. Sedan försvinner Leana ut i det liv som just pågår.

Etnicitet, krig och kärlek

Jelena hör till den kosmopolitiska generation som har rört sig runt om i världen. Nu är hon i konflikt med sin egen "lilla värld". Den har i skuggan av det "stora kriget" kommit att resa intoleransens barriär mot alla de som i likhet med Jelena själv hotar en helig och sluten serbisk enhet. Jelenas föräldrar är serber. Självt är hon sammanboende med en kosovo-alban och djupt fäst vid sin pojkvän. Mot bakgrund av ett Jugoslavien i sönderfall har majoriteten av de lokala svenska serberna i Jelenas förort slutit upp bakom det serbiska moderlandets syn på kosovo-albaner som hot. Med sin kärlek har Jelena placerat sig utanför den egna etniska gruppens inåtvända gemenskap och privata mikrovärld, med åtföljande uteslutande gränsdragningar. Hon har stått emot om-

givningens förtal och inte övergett sin pojkvän. Istället har hon beslutsamt bestämt själv och levt upp till de ideal som hon säger att hon har fostrats till.

Jelena har varit tvungen att genomgå en slitsam inre kamp för att försöka hålla samman sönderfallande världar och värden. Det är med stor sorg hon ser på upplösningen av Jugoslavien, ett land som hon fortfarande betraktar som sitt eget och som odelbart. Trots alla personliga erfarenheter kring förföljda släktingar, utrensade från andra delar av f.d. Jugoslavien, hyser hon inget hat mot de kollektiv eller individer som har fördrivit hennes släktingar "tillbaka" till "de sina". Snarare uttrycker hon en förtvivlan inför att de värden av lika berättigande och gemensamt liv som Jugoslavien byggde på har krossats. Hennes berättelser, med minnesbilder och hjältesagor från det forna Jugoslavien, visar hur hon försöker förbinda sitt liv här och nu med det förflutna.

Jelena & Minnesstenen

En minnessten har kommit att spela en viktig roll för hur Jelena förbinder det ena med det andra och detta hjältemonuments budskap är nära förknippat med Jelenas gränsöverskridande livs- och världssyn. Hon berättar: "Mitt i morfars by, utanför Folkets Hus, fanns ett stenblock; en minnessten över alla döda hjältar. När jag var liten så var jag ofta där och räknade de döda, särskilt de med vårt familjenamn. Jag frågade morfar vilka de var. Historien intresserade mig för jag ville vara personligen stolt över alla 'mina' hjältar."

Hjältarna var blandade, liksom Jelenas familj. "Min fars familj hade kommit till byn från andra delar av det forna Jugoslavien, när de flytt från turkarnas våld. Allt de haft hade de lastat på en oxkärra. Det sägs att min anfader hade sagt att där min kärra faller sönder, där skall jag stanna. När de sedan passerade byn så dog oxen. Och så stannade de där." Jelenas invandrade anfäder blev snart själva byns "egna". Det är det som är kärnan i hennes berättelse. "Vi serber är också blandade och inte 'bara vi' utan många andra som nu är

'vi'. Jag är en sorts ättling till invandrare som i olika försvarskrig dött tillsammans med 'infödda' för den gemensamma friheten. Och där fanns nu deras namn på minnesstenen." Det vill säga, det var "invandrat folk" som hade blivit ett "vi" som nu fanns där på minnesstenen.

I morfaderns by hade människor från alla håll, många på flykt, blandats. Alla blev bybor, de nya och främmande likaväl som de som redan tidigare fanns där. "Av morfar fick jag veta att älska mitt, men respektera det främmande. Så skulle jag uppföra mig." Jelena fortsätter: "Morfar sa, 'om du älskar mig, så skall du veta att alla är någons; son, mormor eller mamma. Alla vill bli älskade på samma sätt som du. Om du slår någon blir hennes morfar ledsn, som jag skulle bli om någon slår dig'". Jelena känner det som om humaniteten, att älska människor och inte stater eller gränser, har krossats med kriget i Jugoslavien. Jelena har ett djupt förankrat hopp om ett liv som inte bestäms av andras gränser. Hon blev tidigt pacifist och det var hennes morfar som inspirerade henne till det.

Etniska gränsdragningar

"Jag skäms för detta hemska krig. Jag förstår inte varför gamla, barn och oskyldiga människor måste dö. Varför galningar med gevär fördriver människor från deras hem". Jelena skäms över kriget mellan etniskt åtskilda parter, just till följd av att hon själv inte identifierar sig som tillhörig en etniskt slutet grupp. För de som inte inordnar sig efter etniskt konstruerade gränsdragningar blir kriget allt annat än heroiskt, och istället en skam. En följd av denna hållning är också att hon ibland betraktas som en förrädare, en som inte väljer sida, och blir ganska ensam. Jelena tycker att det är svårt att finna folk som tycker som hon. I den nära omgivningen "spottar de på den andra sidan". Splittringen har blivit omfattande, säger Jelena. "Det går inte att blanda dom i samma sällskap. På min födelsedag blev det kaos. Jag bjöd gamla vänner och det blev bråk. En kille berättade Bosnien-historier (ungefär detsamma som Norge-historier). Tänk dig. Idag. Så smaklöst. Jag bråkade och

sen grät jag hela natten. Numera gäller det varifrån du är och inte hur du är som vän och människa. Du betraktas bara genom din nationalitet, inte genom ditt värde som person. Alla delar på sig; nationellt, internt och beroende på börd och pengar."

Den sociala umgängeskretsen har krympt. Jelenas bästa väninna är en bosnisk muslim som är tillsammans med en serb. De möts också av de vuxnas missnöje. Blandförhållanden är inte ovanliga bland jugo-svenskar, men de är nu utsatta för hårda påfrestningar. För Jelenas del har det blivit så att "de som inte accepterar mig och min kille är inga vänner längre". Och antalet vänner krymper. Genom sina ansträngningar att i sitt privatliv försöka hålla samman splittrade världar, tvingas Jelena på ett paradoxalt sätt att själv i viss mening utesluta.

Mot en ny gemenskap

Vännskapskretsen består alltmer av etniskt blandade par.

Det är inskränkande att pressas till att bestämma vem man är utifrån sådana klichéer som svensk, serbisk, albansk o.s.v. "Jag kan inte ta ställning som tvingar mig att välja sida, att bli del av en grupp och ingen annan", säger Jelena. Hon hoppas på ett liv som inte styrs av andras gränser, samtidigt som detta är hennes omedelbara problem; i kärlekslivet, i det sociala umgänget och i situationen av att vara invandrare, med ett gammalt "hemland" som inte längre finns. Minnesstenen fyller en viktig symbolisk funktion för Jelena. Den representerar en transetnisk gemenskap, i motsats till etniskt åtskiljande, och verkar som en del i ett "etniskt minne" för motstånd mot den typ av uteslutande etnicisering som vi möter i det "moderna" Europa likaväl som på det "traditionella" Balkan.

Jelena undrar över sitt liv i Sverige och frågar sig: "Får jag själv välja min man? Ar Sverige nu mitt land? Kommer jag eller mina barn någonsin att synas på någon minneste över dom som har byggt Sverige?" Detta med att tillhöra pockar på mera än någonsin, samtidigt som Jelena har svårt med "detta att tillhöra", som hon säger. Hon tycker att hon på

sätt och vis har blivit svensk. "Jag har tagit till mig allt fint i Sverige. Tagit efter svensk kultur under mina tjugo år. På så sätt är jag svensk." En svensk jugoslav. När hennes Jugoslavien inte längre finns kvar och kärleksrelationen med en svensk pojke av kosovo-albansk ursprung försvåras, blir hennes svenskhet särskilt viktig. Hennes liv kringgärdas av etniska skyttegravar. Frihet betyder rätten att älska vem man vill och rätten till ett eget liv utanför snäva etniska tillhörskaper. Jelena gör motstånd och kämpar för en gemenskap tvärs över alla etniska gränser. Hoppet ställs till att vår tids frihetskämpar överlever alla splittringsförsök. Tillräckligt många har redan stupat.

Etniskt minne och metaforer

För Hanna är det Boken som symboliserar identifikationen med den egna etniska gruppen. Den heliga boken symboliserar den syrianska diasporans rotlöshet och sökande efter förankring. Vattenskopan, som alla dricker ur, har en dubbel betydelse. Å ena sidan betyder den gemenskap, å andra sidan en begränsande eller förtryckande tradition, särskilt i relation till den kvinnliga identitetens ramar. Den armeniska vi-känslan kommer hos Leana till uttryck genom den symboliska betydelse som hon lägger i Brödet och gemenskapen. Den armeniska diasporans fattigdom ger mening åt brödet, även om det symboliska brödet delas allt mera olika eller otydligt. Nya uppsplittringar av olika slag motverkar en etnisk återförsamling och öppnar för varierande betydelse av det etniska och tillhörighetens alla mångtydigheter. Minnesstenen över de döda hjältarna bär för Jelena på en metaforisk betydelse som låter det förgångna verka i nuet. Dess symboliska betydelse talar för en samhörighet över etniska gränser, i motsats till den gränsdragande tillhörighet och den insnävda närhet som idag har kommit att karaktärisera mänskliga relationer. Jelena kämpar för rätten till en transkulturell förankring bortom skilda gränsdragningar. Kriget i f.d. Jugoslavien tolkas av henne genom minnesstenens innebörder och förbinds med hennes egna villkor som invandrare samt längtan ef-

ter att få välja sitt eget liv och att bli hemmastadd i Sverige.

I godnatt- och folksagornas berättelser laddas orden med bildliga betydelser, till liknelser och metaforer. Metaforen samlar ett nät av föreställningar och mycket av dess symboliska kraft hänger samman med dess dunkla tvetydighet.¹⁵ Snarare än att reducera komplexa sociala meningar till en sanning, möjliggör metaforens symboliska form samexistensen av en mångfald, just genom en subtil mångtydighet. Den metaforiska innebörden av Boken, Brödet och Minnesstenen uttrycker en komplex mening, genom vilken de skilda etniska gruppernas specifika erfarenheter, liksom det individuellt upplevda, filtreras. Historia, myter och sagor blandas med nutidens livsproblem till en samtidighet av kontinuitet och förändring. Det som betraktas och upplevs som traditioner penetrerar vardagen här och nu. Vardagserfarenheterna arbetar sig bortom nutiden och omdefinierar hela tiden "traditionens" innebörd. Döda hjältar kan i nuet komma att tala försoningens språk, det etniska minnet kan aktivt medverka till att samtida konflikter och oförenligheter görs begripliga och till synes självklara sanningar kan visa sig bara vara ett eko av vad alla alltid har sagt. Vad det handlar om är att nya sagor hela tiden berättas med en meningsväv som, mot bakgrund av det etniska minnets förråd av metaforiska betydelser, spinnas av det egna livets verkligheter och fantasier, sociala erfarenheter och kärleksrelationer samt drömmar och förhoppningar.

Berätta – bearbeta

Hannas, Leanas och Jelenas medvetna identitetsarbete kommer tydligt till uttryck genom referens till och tolkning av symboliskt laddade och kollektivt delade föreställningar. Genom och bortom dessa symboliska meningsystem återger deras berättelser en strävan efter att förbinda skilda tider och platser med varandra. Flickornas identitetsutveckling smids i en skärningspunkt mellan vardagsliv och världsbilder, i en miljö av kulturellt definierade gränser, uppväxtvillkor och giltighetsanspråk.¹⁶ Kärleksrelationer innebär ofta en

kritisk prövning av den etniska sammanhållningen eller slutenheten. Här formas och testas kvinnlighetens kulturella identitetsramar genom att olika hinder och anspråk reses. Familjens, vännernas och gemenskapens betydelse avgörs här, och denna betydelse är på olika sätt helt avgörande för de olika strategiska val genom vilka den individuella livssituationen organiseras.

Hanna, Leana och Jelena förhåller sig aktivt till sin egen bakgrunds historia, som de kallar sitt "folks" historia. Personliga erfarenheter så att säga filtreras genom kollektivt förankrade orienteringar, vilka i sin tur bearbetas och påverkas av de egna, särskilda och personliga, erfarenheterna. Det är ofta, genom just personligt upplevda gränser eller barriärer som egna behov och drömmar kommer till uttryck, liksom värderingen av, nödvändigheten av, eller möjligheten till ett överskridande av uppdragna gränser och hinder artikuleras – när det gäller att utveckla ett eget liv i gemenskap och med bred tillhörighet. Deras identitetsarbete bedrivs parallellt med ett självbiografiskt konstruktionsarbete. Medan de berättar bearbetar de. Samtidigt som de söker svar på sina frågor blir de reflexiva betraktare av sitt eget liv.¹⁷ Den identitet som de arbetar med blir till i samma ögonblick som den benämns och kommenteras.

Identitetsarbete och brustna bilder

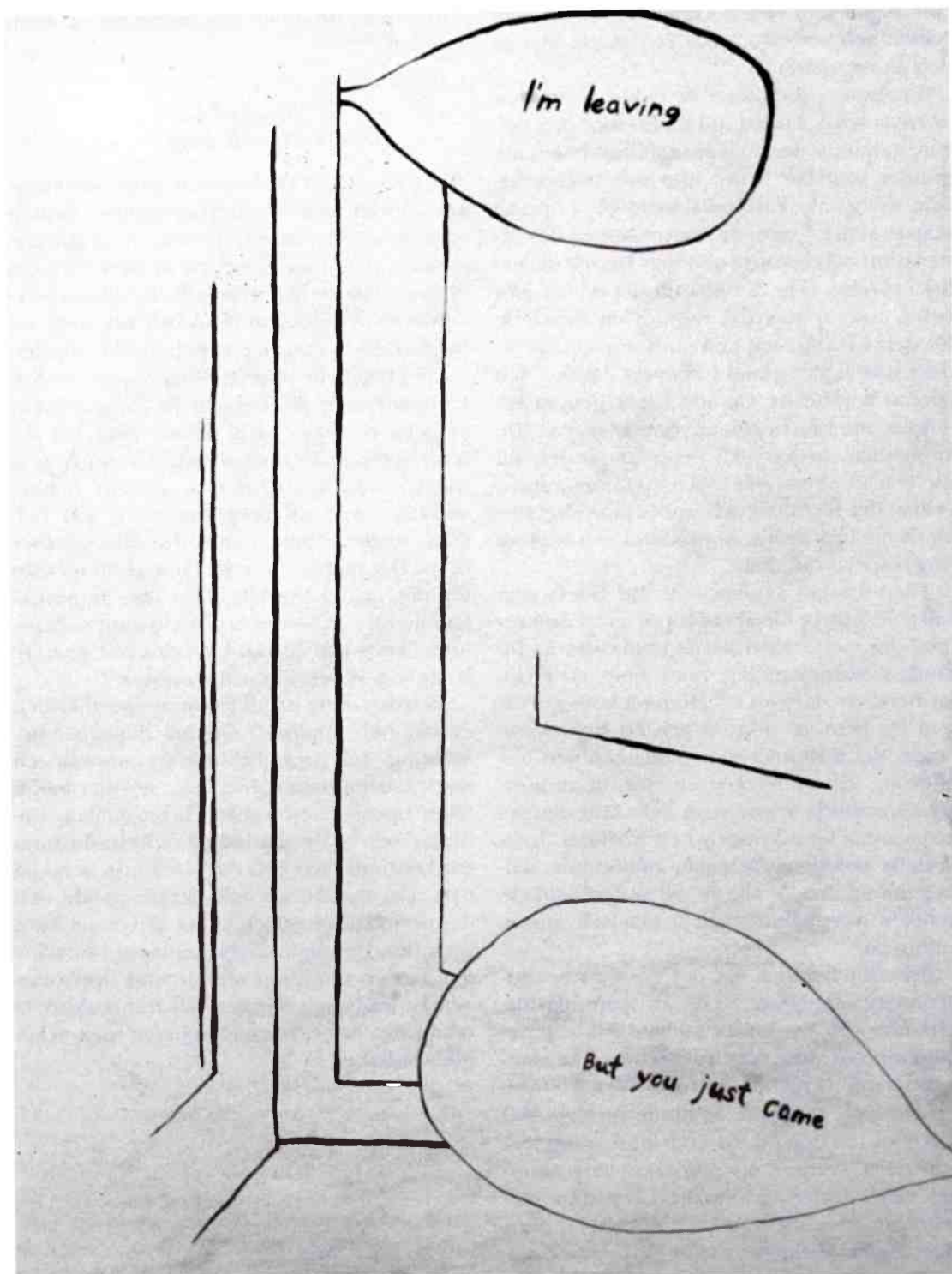
Begreppet "identitet" har ingen klart definierad innebörd, men identitetsarbete är en ständigt pågående process och bär på såväl kollektiva som personliga dimensioner. Sociala och kulturella erfarenheter samspelar när det gäller "självets" tillblivelse genom att påverka hur man upplever och uttrycker vem man är.

Le Page och Taboret-Keller menar att det är minst två innebörder som man avser när man talar om identitet.¹⁸ Å ena sidan gäller det identitetens individuella karaktär, att vara sig själv och annorlunda än andra, d.v.s. förmågan att kunna definiera sig själv som en person som är åtskild eller särskild, med egna karaktäristiska drag, i en större samling indi-

vider. Å andra sidan gäller det identitetens kollektiva sida, d.v.s. förmågan att identifiera sig själv som tillhörig en kategori som är speciell i jämförelse med andra kategorier i en större enhet. I denna mening betyder identitet att man kan identifiera sig som tillhörig en grupp eller tradition. Det sätt på vilket individen identifierar sig med en grupp beror på gruppens relation till individen och ligger inbäddad i individens egna projektioner visavi gruppen.

Den egna etniska identiteten och identifikationen med en etnisk tillhörighet är ingen självklarhet, vilket spänningsförhållandena mellan individen och den etniska gruppen klart visar i fallen med Hanna, Leana och Jelena. Deras identitetsarbete är komplext. De söker alla tre en hemvist i en värld som är multietnisk och där det vanligen handlar om mycket beblandade och vitt förgrenade tillhörskaper. Denna strävan är samtidigt inte alltid en självklarhet för varken föräldrar, "etniska grupper" eller samhällsgemenskaper, vilka vanligen präglas av mer eller mindre förstelnade gränsdragningar mellan olika "kulturer" och etniciteter. I moderna urbana miljöer växer det dock fram nya urbana etniciteter,¹⁹ mångkulturella till sin natur,²⁰ synkretiska och hybrida. Kulturella element korsas med varandra och det lokala livets nära sociala relationer ihopflätas med fjärran händelser och globala sammanhang.²¹

Symboliska metaforer som refererar till hem och tillhörighet är som regel hybrida, genom att de refererar till flera olika världar. Samtidigt appellerar de till kontinuitet och till förändring, d.v.s. både ett tillstånd av förankring och en process – att söka sig fram till något nytt. Metaforerna knyter samman olika kulturella uttryck som hämtats från skilda generationers, vad man kan kalla, "kulturella passagearbete".²² Migranters erfarenheter innebär ofta att de har särskilda förutsättningar för att se saker ur skilda synvinklar, d.v.s. en förmåga till vad man kan kalla "perspektivering", och till att förbinda tider och platser med varandra.²³ Boelhower menar, med hänvisning till T.S. Eliot, att det förgångna kan betraktas som "a heap of broken images". Det etniska minnet kan, i relation till detta, förstås



Maria Lindberg, *I'm Leaving – But You just Came*, Från utställningen "Come and See Us" på Independent Art Space som ingick i utställningsserien "I am Curious", hösten 1996. Se recension på sid 128.

som något som verkar i nuet genom att återhämta och omtolka, d.v.s. åter-skapa, åter-ge och åter-använda.²⁴

Boelhower diskuterar de behov av att återanknyta bakåt i tiden, till traditioner och tidigare generationer, som är så vanliga bland migranter som har brutit upp och frikopplats från sin gamla kulturella livsmiljö. Etnicitet skapas aktivt,²⁵ genom konstruktion, dekonstruktion och rekonstruktion.²⁶ Denna dialektiska rörelse, från det ena till det andra, kan också vara en analytisk ram för en förståelse för det narrativa och den underförstådda mening som ligger gömd i Hannas, Leanas och Jelenas berättelser. De återskapar genom sitt etniska minne, bearbetar och nyskapar. De återhämtar, prövar och relaterar på nytt till sitt liv här och nu. Allt bildar ett sammanhang i vilket det förflutna och nuet ömsesidigt förbinds med varandra. Kontinuitet och förändring utspelas samtidigt.

Först återges vanligen en vad Boelhower kallar "catastrophic act of topological dislocation", d.v.s. ett katastrofartat uppbrott från in-vanda livssammanhang; resan bort, ett förlorat hem, ny start o.s.v.²⁷ Hemma konstrueras som ett hem att minnas och ett hemmahörande, det förbinder den gamla och den nya tillvaron, och uttrycker ett, för utvandrare återkommande behov av att hålla kvar den gemensamma förankringen i ett förflutet. Individuella familjemedlemmar, tillhörande skilda generationer, är alla en del av den samlade familjen och relationerna är täta och "inomkulturella".

Därefter handlar det om en slags dekonstruktion, ofta relaterad till ett spänningsförhållande och konflikter mellan skilda generationer. Nu utforskas hur det etniska minnets förråd av metaforer, förebilder, kulturelement o.s.v. relaterar sig till de verkliga livsvillkoren här och nu. Invandringslandets livsvanor har kommit att penetrera migranternas, vilket gör relationerna mellan äldre och yngre, män och kvinnor, föräldrar och barn ansträngda. Världen utanför den egna etniska gruppen och familjen tränger sig på. Nya kontakter, bekantskaper och kunskaper, leder till ett ifrågasättande av etablerade tolkningar av vad traditionen egentligen betyder.

Instabilitet, brott och diskontinuitet, tar överhanden.

Identitet och transkulturellt nyskapande

Det tredje ledet omfattar en slags försoning; kontinuitet och förändring genom rekonstruktion. Det etniska minnets olika kulturelement, traditionen, ges en ny innebörd genom en slags etnisk semiotik. Traditionen rekonstrueras, d.v.s. omtolkas och ges en ny innebörd, både i termer av det etniska minnets element och de föreställningar som är förknippade med de individuella livsprojektens aktuella realiteter och behov. Man rör sig fram och tillbaka mellan olika kulturella perspektiv från konstruktion, genom dekonstruktion och till rekonstruktion. Tid och rum omdefinieras när kulturella gränser bryts. Det monokulturella lämnas till förmån för det mångkulturella. Det som är etniskt kommer nu att förbinda olika livsfragment genom dialog och dialogisk produktion, snarare än genom repetition och monolog.²⁸

Betyder detta att det som är specifikt och etniskt helt upplöses? Genom dialogisk omtolkning och nya förbindelser uppstår en slags kontinuitetens livsposi. Etniska berättelser uppstår i ett radikalt brott mellan "tradition" och "själv". De bär på en kulturhistoria där kontinuiteten hela tiden rekonstrueras på nytt. Det etniska minnets återskapande och det omtolkande nyskapandet är tvinnat runt varandra. De utgör viktiga moment i förståelsen av den moderna identitetens uppkomst och karaktär och därmed det transkulturella samhällets utvecklingsmöjligheter, men också nödvändighet.

NOTER

¹ Cohen, 1991.

² Se t.ex. Cohen, 1991; Berman, 1987; Gilroy, 1987; Peterson/Thörn, 1994; Ålund, 1991 och Schierup, 1993.

³ Hobsbawn/Ranger, 1993.

⁴ Ålund, 1991a; 1991b.

⁵ Kingston, 1978.

⁶ Se vidare i Ålund, 1991b.

⁷ Berman, 1987.

⁸ Berman, 1987: 322.

- ⁹ Se vidare i Ålund, 1994.
¹⁰ Boelhower, 1989.
¹¹ Rath, 1990.
¹² McRobbie, 1994.
¹³ Se vidare i Ålund, 1991; 1991a; 1991b.
¹⁴ Berman, 1987.
¹⁵ Jackson, 1989/1994, s. 175.
¹⁶ Jfr Lundgren, 1992; 1995.
¹⁷ Jfr Ehn, 1994.
¹⁸ Le Page och Tabouret-Keller, 1985.
¹⁹ Hall, 1992.
²⁰ Hewitt, 1992.
²¹ Giddens, 1991.
²² Jfr Boelhower, 1989.
²³ Ibi, s. 158.
²⁴ Ibid, s. 162.
²⁵ Jfr Sollors, 1989.
²⁶ Boelhower, 1989.
²⁷ Ibid, s. 158.
²⁸ Ibid, s. 171-172.

LITTERATUR

- Berman, Marshall, *All That is Solid Melts into Air. The Experience of Modernity*, Verso, London, 1983
 Boelhower, William, "Ethnic Trilogies: A Genealogical and Generational Poetics", Sollors & Werner (ed.). *The invention of Ethnicity*, Oxford University Press, New York/Oxford, 1989
 Cohen, Phil, "The Migration of Identity" (revised paper for the Conference on racism, Das Argument, Germany). New Ethnicities Unit, Polytechnic of East London, 1991
 Drotner, Kirsten, *At skabe sig- selv. Ungdom, estetik, pedagogik, Gyldendal*, Köpenhamn, 1991
 Ehn, Billy, "Att tolka intervjuer med ungdomar i multi-etniska förorter". Öhlund T. och Bolin G. (red.) *Ungdomsforskning; kritik, reflektioner och framtida möjligheter*. Ungdomskultur vid Stockholms universitet, Stockholm, 1994
 Ehn, Billy, "The Organisation of Diversity; Youth Experience in Multi-Ethnic Sweden". *Paper for the conference Organisation of Diversity*, Stockholm, 1990
 Giddens, Anthony, *Modernity and Self-Identity*, Polity Press, Oxford, 1991
 Gilroy, Paul, *There ain't no Black in the Union Jack*. Hutchinson, London, 1987
 Hall, Stewart, "New Ethnicities", Donald, James and Rattansi Ali (eds) "Race", *Culture and Difference*, Sage, London, 1992/1994
 Hewitt, Roger, "Language, Youth and the Destabilisation of Ethnicity", Palmgren et al. (eds.) *Ethnicity in Youth Culture*, Stockholm University, Stockholm, 1992
 Hobsbawm Eric and Ranger, Terence, *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993
 Jackson, Peter, *Maps of Meaning*, Routledge, London/New York, 1989/1994
 Kingston, Hong, Maxine, (1976, övers.) *Krigarkvinnan. Minnen av en barndom bland vålnader*, Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1978
 Le Page, R.B. and Tabouret-Keller, A, *Acts of Identity: Creole-based Approach to Language and Ethnicity*, Cambridge University Press Cambridge, 1985
 Lundgren, Eva, *Feminist Theory and Violent Empiricism*, Avebury Aldershot, 1995
 Lundgren, Eva, "The Hand That Strikes and Comforts: Gender Construction in the Field of Tension Encompassing Body and Symbol, Stability and Change", *Rethinking Change. Current Swedish Feminist Research*, HSFR, Stockholm, 1992
 McRobbie, Angela, *Postmodernism and Popular Culture*, Routledge, London and New York, 1994
 Peterson Abby och Håkan Thörn, "Social movements as communicative praxis – a case study of the Plowshares movement", *Young*, No 2, 1994
 Rath, Jan, "The Ideological Representation of Migrant Workers in Europe: A Matter of Racialisation?" Wrench, J. and Solomos J. (eds.), *Racism and Migration in Western Europe*, Berg Oxford/Providence, 1990
 Schierup, Carl-Ulrik and Ålund, Aleksandra, *Will They Still Be Dancing? Integration and Ethnic Transformation Among Yugoslav Immigrants in Scandinavia*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1987
 Schierup, Carl-Ulrik, *På kulturens slagmark: Mindretal och störetal talar om Danmark*, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg, 1993
 Sollors Werner *The Invention of Ethnicity*, (ed.), Oxford University Press, New York/Oxford, 1989
 Ålund Aleksandra and Carl-Ulrik Schierup, *Paradoxes of Multiculturalism*, Avebury, Aldershot, 1991
 Ålund, Aleksandra, "Etnicitet och modernitet", Öhlund & Bolin (red.), *Ungdomsforskning, kritik, reflektion och framtida möjligheter*, USU, Stockholm, 1994
 Ålund, Aleksandra, *Lilla Jaga; Etnicitet, familj och kvinnliga nätverk i kulturbrytningars tid*, Carlssons, Stockholm, 1991a
 Ålund, Aleksandra, "Modern Youth and Transcultural Identities", *European Journal of Intercultural Studies*, No 2/91, 1991
 Ålund, Aleksandra, "Ungdom, multietnisk kultur och nya gemenskaper", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* Nr3/91, 1991b
 Ålund, Aleksandra, *Multikultiungdom*, Studentlitteratur, Lund 1996

SUMMARY

Young people from multi-ethnic communities live in close and constant contact with multi-cultural aspects of everyday life. Diverse cultural elements clash, intersect and mingle och new identities are created. Behind the individual life stories of three young women retold in this article there is a common pattern. To a great extent young people with an immigrant background seem to strive towards a

recreating and identifying a place of origin and to establish a connection between then and now which is closely related to the need for a sense of belonging. Recurring themes in their life stories are attempts to "go home" and to "make home from home" to quote Phil Cohen.

First there is usually what Boelhower calls a "catastrophic act of topological dislocation," then the journey, the lost home, a new start etc. Then comes a sort of deconstruction, often in connection with tension and friction between members of different generations. The third step includes some kind of reconciliation; continuity and change through reconstruction.

Does this mean the dissolution of everything which is specific in an ethnic sense? This article argues that instead a sort of life poetry of continuity appears. The reconstruction of the ethnic memory och the revised recreation are intertwined, thus emphasizing the great potential of as well as the great need for a transcultural society.

*Aleksandra Ålund
Sociologiska institutionen
Umeå Universitet
S-901 87 Umeå*